

Karácsonyi fegyverszünet

ÉLNI ÉS ÉLNI HAGYNI

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ HARCAIBAN KÖZEL TÍZMILLIÓ KATONA HALT HŐSI HALÁLT. VOLT AZONBAN EGY RÖVID IDŐSZAK, AMIKOR A SZEMBEN ÁLLÓ FELEK A NYUGATI FRONTON BESZÜNTETTÉK A KÜZDELMET, ÉS EGY VÉGTÉLENNEK TÚNÓ PILLANATRA BÉKE KÖSZÖNTÖTT A LÖVÉSZÁRKOKRA. A KARÁCSONY NÉHÁNY NAPRA HALÁLOS ELLENSÉGEKET TETT BARÁTTÁ.

A háborúba hatalmas lelkesedéssel vetették magukat a politikusok által feltüzelt hadseregek, az egész egy nagy hazafias kalandnak tűnt. Ám az 1914 nyarán és őszén megívott csaták egyik fél számára sem hoztak döntő győzelmet. Az eredeti hadászati koncepciók kudarcot vallottak, állóháború alakult ki. A tél beálltával a katonák sorsa még sanyarúbbá vált: kezdetleges lövészárkaik beáztak, a mellvédek beomlottak, így a sárban kellett dagonyáznuk.

E helyzetben elkerülhetlenné vált, hogy együtt érezzenek ellenségeikkel, akik ugyanilyen nyomorúságos körülmények között tengették mindennapjaikat. Emellett ekkor még hiányzott a felekből az a másik iránt érzett kérlelhetetlen gyűlölet, ami a harcokat a későbbi években jellemzeni fogja majd. Mindehhez az ellenség megismerésének vágya is társult: vajon tényleg olyan gonoszak, mint amilyenek a politikusok, a papok és az újságok beállítják őket? Egyebek mellett e

Ahogy jöttek a csomagok, egyre emelkedettebb lett a hangulat is.

Ünnep a fronton angol módra: sülnek a karácsonyi libák.

tényezők vezettek aztán 1914 decemberében minden háborúk legnagyobb, spontán bekövetkezett fegyvernagyválsághoz, a karácsonyi békéhez.

ALULRÓL JÖTT KEZDEMÉNYEZÉS

A történetek rekonstruálásakor nem vagyunk könnyű helyzetben, mert sok beszámoló elnagyolt, zavaros vagy egymásnak ellentmondó. Az események után született leírások pedig sokszor megpróbálták kisebbiteni a karácsonyi béke jelentőségét.

Ami biztos: a fegyvernagyválság alulról jött kezdeményezés volt, a közlegények között történtek az első barátkozások, ráadásul jóval karácsony előtt. Erről tanúskodik a Brit Expedíciós Erő kötelékébe tartozó 2. essexi ezred hadinaplója, amely szerint 1914. december 11-én délelőtt 10 órakor a senki földjén, a lövészárkok között félúton találkoztak az angol és a német katonák; ez volt a harcok első dokumentált nem hivatalos fegyverszünete. Az essexiek egyik katonája, H. Scrutton közlegény levélben számolt be az eseményekről hozzátartozóinak; írását 1915. január elsejei számában közölte a Norfolk Chronicle és a Norwich Gazette is.

„Mint már mondtam nektek, a lövészárkaink csak 30–40 yardnyira (nagyágrendileg 27–36 méterre – a szerző) vannak a németekéitől. Ez egy izgalmas incidenshez vezetett a napokban. Társaink szokásává vált, hogy átkiabálnak

Baráti beszélgetés az ellenséggel: a senki földje ezekben a napokban teljesen más arcát mutatta.

A futballmérkőzések a fegyverszünet egyik legmaradandóbb epizódjává váltak.

az ellenségnek, és választ is szoktunk kapni onnan. Azt mondták, hogy beszéljünk velük, és ez történt:

A mi lövészárkunkból: »Jó reggelt, Fritz.« (nincs válasz).

»Jó reggelt, Fritz.« (még mindig nincs válasz).

»JÓ REGGELT, FRITZ!«

A német árkoból: »Jó reggelt.«

A mi árkunkból: »Hogy vagy?«

»Jól vagyok.«

»Gyere át, Fritz.«

»Nem megyek, mert ha átmegyek, leszek löve.«

HÁTORSZÁG

Brit és német katonák közösen énekeltek és apró ajándékokat cseréltek egymással.

»Nem, nem leszel. Gyere át! Ne félj!«
 »Gyere és kapsz cigarettákat, Fritz!«
 »Nem. Gyere el félútig, és majd ott találkozunk.«
 »Rendben.«

Az egyik társunk erre teletömte cigarettákkal a zsebét, majd kimászott az árkából. A német is kimászott az árkából, félúton csakugyan találkoztak, kezet fogtak, a német katona (»Fritz«) elvette a cigarettákat és sajtot adott cserébe. Jó volt látni, hogy a németek az árkaik tetején állnak, az angolok szintén, sapkáikat lengetve, ujjongva. Mintegy 18 emberünk ment el félútig, és nagyjából ugyanennyi némettel találkozott. Mindez kb. fél órán át tartott, aztán mindkét fél visszatért a lövészárkába, hogy ismét egymásra lőjenek. Amit írtam, igaz, de nem hiszem, hogy barátokat szereztünk, mivel még azon az éjszakán két társunk esett el, és nem tudom, közülük hányan halhattak meg.”

CSENDÉS ÉJ

A hozzátartozók, a hadsereg, illetve a segélyszervezetek által küldött csomagok számával egyenes arányban nőtt a lövészárkokban az ünnepi hangulat, s a fegyvernagyvágy iránti vágy. Az a tény ugyanakkor, hogy az országuk kisebbség mértékben az ellenség kezén volt, keserűvé tette a belgák és a franciák karácsonyát. Nem meglepő tehát,

hogy a németekkel történő barátkozásokra inkább a brit szektorban, közelebbről a flandriai Ypres városának térségében került sor.

December 24-én a németek gyertyákat gyűjtöttek a lövészárkaik mellvédjén, feldíszítették fenyőfáikat, majd karácsonyi dalokat énekeltek. A britek erre a maguk énekével válaszoltak. A két oldal ezután ünnepi jókívánásokat kiabált át egymásnak. Nem sokkal később a bátrabbak kimerészkedtek a senki földjére, ahol apró ajándékok – például élelem, dohány, alkohol, gombok, sapkák –

Henry Williamson

cseréltek gazdát. A térségben elnémultak a fegyverek.

A Londoni Lövészdandárnál szolgáló 19 éves Henry Williamson közlegény – a későbbi neves természetrajzíró – eképp emlékezett vissza a történetekre: „Lágy énekek szálltak a fagyos, ködös éjszakában. Mintha egy másik világban lettem volna, amelybe egy rémálmon keresztül érkeztem el.”

December 26-án pedig így írt az ott honiaknak: „Drága édesanyám, a lövészárkokból írok. Délelőtt 11 óra van. Mellettem ég a tűz, velem szemben pedig egy szalmával tömött (ázott) földfedezék van. Magában a lövészárkokban a talaj sáros, máshol viszont fagyott. Szájamban Mary hercegnő ajándéka, egy pipa van. A pipában dohány. Természetesen – mondanád. De várj csak! A pipában német dohány van, amit egy német katonától kaptam. Haha, mondanád, biztosan egy hadifogolytól szerezted vagy egy elfoglalt lövészárkokban találtad. Nem, drága anyám! Egy német katonától kaptam. Igen, egy élő német katonától, aki a saját lövészárkából jött. Tegnap a britek és a németek találkoztak és kezet fogtak egymással a lövészárkok közti területen, ajándékokat cseréltek egymással, és kezet ráztak. Igen, december 25-én egész nap, sőt még akkor is, amikor ezeket a sorokat írom. Hát nem csodálatos?”

A barátkozás tehát december 24. után is folytatódott, s a senki földje egyfajta

játszóterré alakult át. Több helyen futballmérkőzéseket is rendeztek, labda híján gyakran üres konzervdobozzal; például a Lancashire-i lövészezred tagjai és a német katonák is ezzel játszották le találkozójukat.

A fegyvernagy megteremtette annak lehetőségét is, hogy az elesett katonákat végső nyugalomra helyezték, nem egy helyen közös szertartás keretében; ezek – mint ahogyan sok találkozás – karácsonyi dalok éneklésével végződtek.

TÜZSZÜNET? MILYEN TÜZSZÜNET?

A főparancsnokságok persze igyekeztek újramegteremteni az ellenségeskedést, ám

ez nem ment könnyen. A német haderő 107. szász ezredének egyik egysége például tovább őrizte a tűzszünetet, mint azt bárki merete – egészen a zendülés határáig: „Végül is lőni kezdtünk, és válaszul odaátról is jött egy lövés, de senki sem esett el. Aznap és másnap csak pocskéltunk a löszert; mintha a csillagokat próbáltuk volna lelőni az égről” – idézte fel a történeteket a szászok egyik katonája.

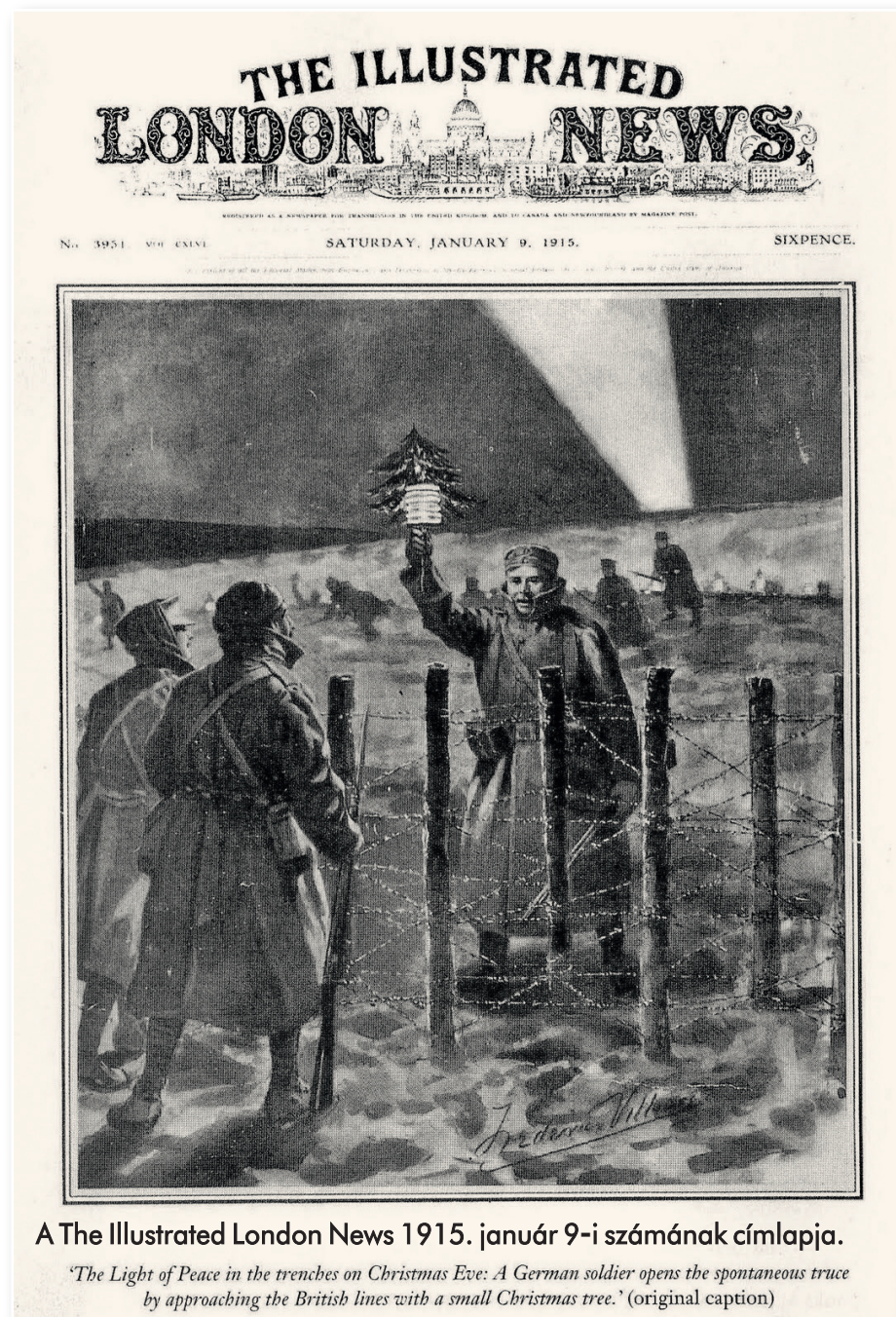
Sir Horace Smith–Dorrien tábornok, a brit 2. hadtest parancsnoka csaknem két nap múltán szembesült a karácsonyi béke méreteivel. Azt is látnia kellett, hogy tisztjei nemcsak elnézték a barátkozást, hanem maguk is részt vettek abban. A

tábornoknak hatalmában állt minden érintettet hadbíróóság elé állítani, ám csapdába került: egy fegyelmi eljárással nyilvánosan beismerné, hogy fegyvernagyokra került sor, ráadásul túl sokan vettek részt a dologban ahhoz, hogy példát lehessen statuálni. Mindezek eredményeként nagyon kevés embert fenyítették meg – ez nemcsak a brit, hanem a német oldalra is igaz volt.

Az újságok a fegyverszünet eseményeiről egy héten át nem tudósítottak egy nem hivatalos sajtóembargó miatt. A csendet végül a The New York Times törte meg 1914. december 31-én. A brit lapok gyorsan követték az amerikaiak példáját, és számos beszámolót közöltek a fronton harcoló katonák családjaikhoz írt levelei alapján. Január 8-ától már képeket is megjelentettek: a Mirror és a Sketch például címlapon hozta a senki földjén együtt éneklő brit és német katonákról készült fotókat, s a tudósítások hangneme is erősen pozitív volt.

Németországban ennél visszafogottabb stílusban számoltak be az eseményekről, egyes újságok erősen kritizálták az ellenséggel barátkozókat. Franciaországban a szigorú cenzúra miatt a lapok nem adtak hírt a fegyverszünetről; a közvélemény így csak hallomásból, a frontkatonák vagy a kórházakban ápoltságot szenvedők beszámolóiból értesülhetett a történetekről. A sajtó aztán végül rákényszerült arra, hogy választ adjon az egyre terjedő híresztelésekre: újraközöltek egy kormányzati felhívást, amely szerint az ellenséggel való barátkozás hazaárulásnak minősül. Január elején pedig megjelent a fegyvernagyokra vonatkozó hivatalos közlemény: eszerint a tűzszünet csak a brit erők által ellenőrzött területen, s ott sem mindenhol valósult meg. A katonák dalolni kezdtek, ami aztán gyorsan lövöldözéssé fajult – állt a kommunikációban.

A következő év végén a fegyverszünetek már nem voltak annyira széleskörűek, mint 1914-ben, miután a bakák közti törékeny bizalom odalett a gáz- és légitámadásokkal, a hadifoglyok kivégzésével. A főparancsnokságok emellett szigorú hangvételű utasításokban tiltották meg az érintkezést az ellenséggel; a barátkozókat hadbíróági eljárással, a dezertőröket pedig kivégzéssel fenyegették. 1916-ban pedig – a Somme és a Verdun környéki, példátlanul véres csatákat követően – a katonák többé már nem akartak karácsonyi fegyverszünetet kötni.

A The Illustrated London News 1915. január 9-i számának címlapja.

‘The Light of Peace in the trenches on Christmas Eve: A German soldier opens the spontaneous truce by approaching the British lines with a small Christmas tree.’ (original caption)